

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

ชุมชนท้องถิ่นกับนวัตกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

THE INNOVATIONS OF LOCAL COMMUNITY FOR NATURAL RESOURCES AND ENVIRONMENTAL MANAGEMENT LEADING TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

สิริภา สงเคราะห์

Siripa Songkroh

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Faculty of Social Sciences Srinakharinwirote University, Thailand

Corresponding Author's Email: siripa@g.swu.ac.th

Received: 2024-07-03

Revised: 2024-10-20

Accepted: 2024-12-09

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษา 1) สถานการณ์ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชน 2) ระบบคิดเชิงคุณค่าในการสร้างและใช้นวัตกรรมชุมชนเพื่อสร้างกลไกการบริหารจัดการ และ (3) การใช้นวัตกรรมชุมชนยก ระดับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมิติต่างๆ กรณีศึกษา 6 กรณี ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พิจิตร สิงห์บุรี กาญจนบุรี นราธิวาสและเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนลุ่มน้ำโขง 7 จังหวัดภาคอีสาน วิธีศึกษาคือวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารชุดพื้นที่นวัตกรรมชุมชนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ที่จัดพิมพ์ขึ้นในวาระครบรอบ 20 ปี และสรุปผลในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานการณ์ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ นำไปสู่การสร้างและพัฒนานวัตกรรมชุมชน โดยช่วยสร้างแรงจูงใจ แรงกดดันและผลักดัน สร้างความร่วมมือ และกระตุ้นให้เกิดกลไกบริหารจัดการรับมือกับสถานการณ์ ซึ่งนำไปสู่ SDGs ที่ 13, 15, 16 และ 17 2) ระบบคิดเชิงคุณค่าสามารถจุดประกายสร้างสรรค์นวัตกรรมกลไกบริหารจัดการ ทั้งภูมิปัญญาที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ และทั้งรูปแบบเฉพาะและแนวทางร่วม นอกจากนี้ยังนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมจัดการกับปัญหา รวมทั้งต่อยอดและยกระดับประเด็นการพัฒนาให้เป็นวาระร่วมกัน 3) นวัตกรรมชุมชนในการจัดการที่นำไปสู่การยกระดับการพัฒนาชุมชนมีความเชื่อมโยงกับมิติเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่ 1, 2, 3 และ 12

คำสำคัญ: ชุมชนท้องถิ่น; นวัตกรรม; การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม; เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This research investigates 1) the current state of natural resources and environmental issues that have led to the development of community innovations, 2) the value system underlying the creation and utilization of community innovations to establish management mechanisms, and 3) the application of community innovations to enhance local community development towards achieving various dimensions of sustainable development goals (SDGs). A case study analysis of six provinces: Mae Hong Son, Phichit, Singburi, Kanchanaburi, Narathiwat, and the Mekong River Basin Community Organization Network in seven northeastern provinces. The research method involves analyzing data from a set of community innovation area documents published by the Community Organizations Development Institute to commemorate its 20th anniversary and presenting the findings in a descriptive summary.

Research findings indicate that. 1) community-driven innovations have emerged as a response to various resource and environmental challenges. These innovations have been motivated by a combination of incentives, pressures, and community-led initiatives, fostering collaboration and stimulating the development of management mechanisms aligned with SDGs 13, 15, 16, and 17. 2) A value-based approach can spark the creation of innovative management mechanisms, encompassing both tangible and intangible indigenous knowledge, as well as specific and shared approaches. Moreover, it can leverage social and cultural capital to address challenges and elevate developmental issues into shared agendas. 3) Community-based innovations in management that contribute to community development are intrinsically linked to the economic dimension, specifically job creation and various quality-of-life improvements, aligning with Sustainable Development Goals (SDGs) 1, 2, 3, and 12.

Keywords: Local Community; Innovation; Natural Resources And Environmental Managements; Sustainable Development Goals

บทนำ

ในหลายๆพื้นที่ของประเทศไทย ถ้าพิจารณาจากพัฒนาการกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนท้องถิ่นที่เคลื่อนไหวและดำเนินการต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรมทั้งแนวทางการปกป้องฟื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกและจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน การต่อสู้การกลายสภาพเป็น

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

ทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเป้าหมายที่15 (United Nations Thailand, 2015) พื้นที่รูปธรรมความสำเร็จที่เกิดขึ้น นอกจากชาวบ้านในพื้นที่เกิดความตระหนักและมีจิตสำนึกที่จะลุกขึ้นมาปกป้องฐานทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นของตนแล้ว ส่วนหนึ่งเกิดจากการดำเนินงานของหน่วยงานพี่เลี้ยงที่สนับสนุนและหนุนเสริมด้านต่างๆ เช่น จัดเวทีเพื่อสร้างความตระหนัก จุดประกายให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม อาทิ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งด้วยพลังองค์กรชุมชนและประชาสังคม” ทั้งนี้การสร้างนวัตกรรมชุมชน มักมีพื้นฐานจากการรวบรวมความต้องการของชุมชนเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด และรวบรวมเป็นข้อเสนอเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ (Kongpan, 2020)

องค์กรชุมชนทั่วประเทศได้สร้างนวัตกรรมพัฒนาที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมกันทำงานจนพัฒนาไปสู่สิทธิชุมชนในการจัดการตนเอง และพัฒนาการมากกว่า 40 ปี ได้ทำให้กลุ่มองค์กรชุมชนเหล่านี้มีความรู้ สัมผัสประสบการณ์และเข้าใจบทบาทการจัดการตนเองมากขึ้น จนกลายเป็นพลังทางสังคมและเป็นพลังใหม่ในรูปแบบภาคประชาสังคมที่เคลื่อนไหวผลักดันเพื่อแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นของตนอย่างต่อเนื่อง เมื่อมาถึงช่วงปี พ.ศ.2549 มีกระแสการปฏิรูปประเทศไทย องค์กรชุมชนทั่วประเทศที่ทำงานร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้จัดเวทีระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย 8 เรื่อง หนึ่งในนั้นก็คือ “การยกระดับให้การทำงานขององค์กรชุมชนเป็นอิสระ” นั่นคือการทำให้เกิดสิทธิชุมชนจัดทำแผนพัฒนาจากปัญหาและข้อเท็จจริงในชุมชน จะนำไปสู่การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างแท้จริง (Kongpan, 2020)

สำหรับนวัตกรรมประเด็นที่เกี่ยวข้องเนื่องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีตัวอย่าง อาทิ ‘สภามหาใจเชียงใหม่’ เป็นการทำงานร่วมกันของชุมชนที่แก้ปัญหาหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่ การบูรณาการและเชื่อมทุกภาคส่วนทั้งจากภาคชนบทและเมือง เข้ามาแก้ไขปัญหาพร้อมกัน การแก้ไขปัญหาหมอกควันขยายผลไปถึงต้นเหตุปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน เพื่อยุติการบุกรุกป่าไปพร้อม ๆ กันในชื่อว่า ‘แม่แจ่มโมเดล’ หรือธนาคารต้นไม้ของจังหวัดชุมพรที่มีฐานคิดจากการปลูกต้นไม้เพื่อป้องกันภัยธรรมชาตินำมาสู่การปลูกต้นไม้เพื่อเป็นหลักประกันการขอสินเชื่อ และปลูกต้นไม้เพื่อใช้เป็นบ้านาญยามสูงวัยของตำบลนาขา อำเภอลำสนธิ จังหวัดชุมพร การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนมีส่วนร่วมจากตัวอย่างของ ‘แพร่โมเดล’ ต้นแบบการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนมีส่วนร่วมของจังหวัดเพชรบุรีที่ใช้บทบาทสภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีกลางให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเจรจาและปฏิบัติตามกติกาที่ตกลงไว้ เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งและร่วมกันแบ่งเบาความเดือดร้อนเรื่องทรัพยากรน้ำ ที่ชะวอด จังหวัดนครศรีธรรมราช ตัวอย่างการจัดการภาวะภัยแล้งโดยชุมชนร่วมกันทำธนาคารน้ำใต้ดิน โดยสภาองค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเช่นกัน

จะเห็นว่าถ้าชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ปรับตัวและสร้างสรรค์นวัตกรรมจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่นของตนอย่างเท่าทัน เพื่อเตรียมรับมือกับสถานการณ์สภาวะโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวนขึ้นเรื่อยๆ จะสามารถพึ่งพาตนเองและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

ได้อย่างแท้จริง เนื่องจากชุมชนมีฐานทรัพยากรที่จะพัฒนาให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในด้านอื่นๆตามมา การวิจัยนี้จึงสนใจการพัฒนาที่ยั่งยืนเป้าหมายที่ 15 ได้แก่ การปกป้อง พื้นฟู และการสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศอย่างยั่งยืน การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน การต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย และยุดิและฟื้นฟูสภาพพื้นที่ที่เสื่อมโทรม และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ โดยศึกษาวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองด้านการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Mesub, 2020)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนพัฒนาการไปสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชน ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาระบบคิดเชิงคุณค่า ทั้งรูปธรรม/คุณค่าด้านนามธรรม และแนวทางการใช้นวัตกรรมชุมชนสร้างกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อศึกษาการใช้นวัตกรรมชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในมิติต่างๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เลือกตัวอย่างชุมชนท้องถิ่นที่มีแนวทางการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม โดยมีระบบคิดเชิงคุณค่ากระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในการสร้างและใช้นวัตกรรมชุมชนเพื่อบริหารจัดการและยกระดับการพัฒนาไปสู่มิติอื่นๆ ที่เห็นผลเป็นรูปธรรมในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ของแต่ละภาคดังนี้

ภาคเหนือ การจัดการป่าชุมชน ตำบลแม่กิ๋ อำเภอนายูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาคกลาง เกษตรปลอดภัย “วิทยาลัยชาวนาตำบลหัวดง” ตำบลหัวดง อำเภอมะนัง จังหวัดพิจิตร และ นวัตกรรมจัดการขยะของเทศบาลเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ภาคตะวันตก การจัดการป่าชุมชน ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

ภาคใต้ การอนุรักษ์ผืนป่าและที่ดิน อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การค้าขายเชื่อมกันสายน้ำโขงพื้นฟูวิถีชีวิตปลูกจิตวิญญาณ “เอ็นปลาถิ่นวังเดิมน้ำคั้นโขง” ศึกษาระดับ เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนลุ่มน้ำโขง 7 จังหวัดภาคอีสาน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือในการศึกษากรณีตัวอย่าง

- เก็บรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลเพื่อนำมาอธิบายให้เห็นบริบทสถานการณ์ภาพรวม เชื่อมโยงกับสำคัญของปัญหา

- คัดกรองและเลือกสรรข้อมูลที่สำคัญๆ เพื่อให้สามารถตอบโจทย์ปัญหาและวัตถุประสงค์ การวิจัยทั้ง 3 ข้อ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

- เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่ออธิบายรายละเอียดในประเด็นที่เกี่ยวข้องแต่ละกรณีศึกษาทั้ง 6 กรณีศึกษาใน พื้นที่ 5 ภาคตามวัตถุประสงค์

- สร้างข้อสรุป จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาตอบโจทย์ปัญหาการวิจัย/วัตถุประสงค์ ทั้ง 3 ข้อ ในภาพรวม

- วิเคราะห์ถึง ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและการใช้วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเพื่อจัดการปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนของชุมชนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บและรวบรวมข้อมูล

การเก็บและวิธีการรวบรวมข้อมูลทั้ง 6 กรณีศึกษา ได้แก่ 1 การรวบรวมจากเอกสาร (Documentary) โดยรวบรวมจากหนังสือชุดพื้นที่นวัตกรรมชุมชน ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นหลัก รวมทั้งงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 2. รวบรวมข้อมูลจากแหล่งเว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต แหล่งข้อมูลออนไลน์ต่างๆ 3. จากการเข้าร่วมประชุมและสัมมนาในเวทีต่างๆ ที่จัดโดยหน่วยงานที่มีบทบาทส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองด้านสิ่งแวดล้อม และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานอิสระ

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้กระบวนการวิเคราะห์จากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่างๆ ศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) 6 กรณีศึกษาใน พื้นที่ 5 ภาค โดยอธิบายเชิงบรรยาย (Descriptive)

ขั้นที่ 1 ศึกษาสถานการณ์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นสถานการณ์ของกรณีศึกษา ในภาพรวม

ขั้นที่ 2 สรุปผล ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3ข้อ จากข้อมูลของ 6 กรณีศึกษา ในพื้นที่ 5 ภาค

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ผลเพื่ออธิบายงานวิจัย นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองในการจัดการทรัพยากรฯ และสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้ได้ข้อสรุปในภาพรวม

ขั้นที่ 4 ขึ้นอภิปรายผล อภิปรายสรุปถึงศักยภาพและแนวทางชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรฯ และสิ่งแวดล้อมผ่านกลไกขับเคลื่อนของชุมชนเพื่อยกระดับและนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติและเป้าหมายอื่นๆ โดยพัฒนาการการแก้ปัญหาสามารถก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมิติด้านทรัพยากรฯ กับมิติต่างๆ ภายใต้บริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ที่มีแนวโน้มนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนกลุ่ม People Prosperity Planet และ Partnership

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนพัฒนาการไปสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชน ในการจัดการทรัพยากรฯและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์และแนวทางแก้ปัญหาต่างๆก่อให้เกิดพัฒนาการการคิดค้นนวัตกรรมชุมชนและเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดกลไก

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

ขับเคลื่อนเพื่อแก้วิกฤติปัญหา ได้แก่ ตำบลแม่กิ อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (Office of Knowledge Development and Organizational Communications (KM & PR), 2020) พื้นที่รวมทั้งตำบล อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตลุ่มน้ำชั้น1A (ตามมติ ครม.การจัดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำปี 2528) รวมทั้งสัมปทานตัดไม้ทั่วประเทศ พื้นที่ป่าที่เคยสมบูรณ์ถูกแผ้วถาง ชุมชนขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะเดียวกันมีการประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทับซ้อนที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา จึงเกิดกลุ่ม “ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรตำบลแม่กิ” เพื่อการจัดการป่าชุมชน เกิดข้อตกลงร่วมกันไม่บุกรุกพื้นที่ จัดการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของตำบลให้เป็นแหล่งต้นน้ำและแหล่งทรัพยากรที่เชื่อมโยงคุณภาพชีวิตทั้งด้านอาหารและรายได้จากป่า กำหนดโซนพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย ฯลฯ **ตำบลหัวดง อำเภอมือง จังหวัดพิจิตร** (Office of Knowledge Development and Organizational Communications (KM & PR), 2020) ปัญหาสารพิษตกค้างลงสู่ดิน ดินขาดความอุดมสมบูรณ์และแหล่งน้ำธรรมชาติปนเปื้อนสารเคมี ส่งผลต่อการดำรงชีวิต “วิทยาลัยชาวนาตำบลหัวดง จึงเกิดขึ้นเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกรและสร้างแหล่งเรียนรู้การทำเกษตรปลอดภัย เพื่อนำไปใช้ลดต้นทุนการผลิตและจัดหาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่นเดียวกับ **ตำบลหนองโรง อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี** (Office of Knowledge Development and Organizational Communications (KM & PR), 2020) ที่พื้นที่ป่าไม้ลดลง แหล่งน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคแห้งแล้งและปนเปื้อนสารเคมี ผลผลิตการเกษตรเสียหาย เกิดปัญหาหนี้สิน ส่งผลกระทบต่ออาชีพและการดำเนินชีวิต ชาวบ้านจึงนำเพลงเหย่ยภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมปลุกจิตสำนึกผู้คนและนำระบบคุณค่าความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาเป็นกุศโลบายอนุรักษ์ป่าและจัดการป่าชุมชน **เทศบาลเมืองสิงห์บุรี** (Office of Knowledge Development and Organizational Communications (KM & PR), 2020) ปัญหาขยะล้นเมืองที่มาจากหลากหลายสาเหตุ ส่งผลกระทบต่อชุมชนพื้นที่เทศบาล ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ ด้านท่องเที่ยวและภาพลักษณ์และผลเสียต่อสุขภาพ เทศบาลจึงเปิดโอกาสให้ประชาชนนำเสนอความคิดเห็นเพื่อจัดการขยะและใช้แนวทางการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย นำไปสู่นวัตกรรมการจัดการขยะของเทศบาลสิงห์บุรี **ตำบลปาลูกาสาเมาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส** (Office of Knowledge Development and Organizational Communications (KM & PR), 2020) เมื่อประกาศเขตอุทยานทับที่ดินทำกิน ชาวบ้านได้รับผลกระทบ จึงเกิดเครือข่ายในการเคลื่อนไหวแก้ไขปัญหาที่ดินที่ออกเขาบูโด-สุโหงปาตี เรียกร้องความเป็นธรรมด้วยสันติวิธี ใช้เครื่องมือสำคัญ คือ คน ชุมชน ความรู้ และการมีส่วนร่วมภาคีที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การแก้ไขปัญหาดินที่อยู่อาศัยและอนุรักษ์ผืนป่าและที่ดินอย่างเป็นระบบ **เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนลุ่มน้ำโขง 7 จังหวัดภาคอีสาน** (Office of Knowledge Development and Organizational Communications (KM & PR), 2020) เนื่องจากการสร้างเขื่อนบนสายน้ำโขงทำให้ประชาชนและภาคประชาสังคมในพื้นที่ 26 อำเภอ 7 จังหวัดภาคอีสานได้รับผลกระทบตั้งแต่ พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา ความเสียหายส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม อาทิ ระดับน้ำผันผวนส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ตลิ่งริมโขงพังทลาย ชาวบ้านสูญเสียพื้นที่การเกษตร การกักตะกอนดินของเขื่อนตอนบนธาตุอาหารระบบนิเวศแม่น้ำตอนล่างลดลง ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร ชาวประมงพื้นบ้านสูญเสียรายได้ อีกทั้งสูญเสียแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

พื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวิถีวัฒนธรรมในอดีต เครือข่ายฯ จึงลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อรักษาระบบนิเวศและฟื้นฟูวิถีชีวิตคนริมโขงที่เคยอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ร่วมกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาระบบคิดเชิงคุณค่า ทั้งรูปธรรม/คุณค่าด้านนามธรรม และแนวทางการใช้นวัตกรรมชุมชนสร้างกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า ระบบคิดเชิงคุณค่า ทั้งรูปธรรม/คุณค่าด้านนามธรรม นำไปสู่การสร้างและใช้นวัตกรรมชุมชนเพื่อสร้างกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา **ตำบลแม็ก** นำหลักคิดคำสอนที่แทรกอยู่ในนิทานของคนปากะเกะญอ เรื่อง “ได้กินจากป่าต้องรักษาป่า ได้กินจากน้ำต้องรักษาน้ำ” สร้างกลไกบริหารจัดการป่า ลักษณะป่าอยู่ได้ คนอยู่ได้ สะท้อนศักยภาพการจัดการป่าชุมชนในระดับพื้นที่ สู่การจัดการที่สร้างความสมดุลระหว่างการดูแลปกป้องฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อให้เกิดความยั่งยืน นำระบบความรู้จากภูมิปัญญามาใช้จัดการระบบการเกษตรแบบไร้หมุนเวียนอย่างต่อเนื่องยาวนาน **ตำบลหัวดง** นำวิสัยทัศน์จากภาคประชาคม การพัฒนาพื้นที่ตำบลให้เป็นสุขภาวะอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืนร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของจังหวัดพิจิตร รวมทั้งหน่วยงานในพื้นที่และองค์การบริหารส่วนตำบล ระบบคิดคุณค่าเชิงรูปธรรม มีแนวทางการทำงานบูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วนบนหลักการคือประชาชนต้องร่วมกันคิดและตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิต คุณลักษณะเชิงคุณค่าที่เป็นรูปธรรมอีกประการหนึ่งได้แก่ การขับเคลื่อนการพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดสำคัญ 4 ฐานคิดหลัก ที่อาศัยพื้นที่เป็นตัวตั้ง ได้แก่ (1) เน้นพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน (2) เน้นพัฒนาอย่างบูรณาการโดยประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา (3) สร้างการเรียนรู้และสร้างอาชีพที่หลากหลายและ (4) สร้างเครือข่าย 5 ภาคี (ท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานภาครัฐ ประชาชนและวัด) โดยประชาชนเป็นแกนกลาง และภาคีอื่นๆ เป็นผู้กระตุ้น อำนวยความสะดวก ส่งเสริม สนับสนุน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน **ตำบลหนองโรง** การที่ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์หลากหลายจากป่า จึงเกิดแนวคิด วิถีคนอยู่กับป่า “ป่ายังคนอยู่”: คนรักษาป่า ป่ารักษาคน.” โดยใช้ภูมิปัญญาศิลปะเพลงเหย่ย พิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อปลุกฝังและเชื่อมจิตสำนึกชาวบ้านให้เกิดกุศลбайในการอนุรักษ์พื้นที่ป่า **เทศบาลเมืองสิงห์บุรี** คุณลักษณะรูปธรรมที่นำมาใช้ ได้แก่ “ประชาชนมีส่วนร่วมจัดการขยะ” สนับสนุนให้เกิดจิตอาสา พัฒนาบุคลากรด้านสิ่งแวดล้อมให้ตื่นตัวที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมเสนอแนวทางประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างความมั่นใจว่าความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกการบริหารงาน **ตำบลปลุกาสาเมะ** ประชาชนสำนึกรู้เคารพในตัวตนและสิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงบทบาทของตัวเองและลุกขึ้นมาแสดงพลังปกป้องสิทธิและจัดการปัญหาที่ดินทำกินตนเอง เคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยสันติวิธี โดยใช้เครื่องมือสำคัญ คือ คน ชุมชน ความรู้และการมีส่วนร่วม **เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนลุ่มน้ำโขง 7 จังหวัดภาคอีสาน** ผลกระทบจากการสร้างเขื่อน สร้างความพยายามในการฟื้นฟูวิถีชีวิต และปลูกจิตวิญญาณคนชายขอบริมโขงผ่านพิธีกรรมโบราณบวงสรวงพญานาคอ่านโองการ “เอนปลาคืนวัง เต็มน้ำคืนโขง” เพื่อขอขมาและเอนขวัญน้ำโขงกลับคืนมา โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ร่วมจุดประกายความคิดให้เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายความร่วมมือให้เข้มแข็ง เตรียมพร้อมรับมือสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขงที่วิกฤติขึ้นเรื่อยๆ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาการใช้นวัตกรรมชุมชน ยกระดับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในมิติต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมชุมชนการจัดการปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น สามารถยกระดับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ SDGs ที่ 1 การยุติความยากจนทุกรูปแบบ มิติด้านเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับอาชีพและวิถีทำมาหากินเพื่อสร้างรายได้ โดยสร้างความเชื่อมโยงให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติด้านทรัพยากรกับมิติด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เสริมสร้างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้มีความหลากหลายทั้งทางตรงและทางอ้อมช่วยให้เกิดการใช้และการจัดการทรัพยากร อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ก่อให้เกิดแนวทางการสร้างอาชีพและรายได้ทั้งในระดับองค์กรและชุมชน ซึ่งนำไปสู่ SDGs ที่ 2 การยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร และยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน SDGs ที่ 3 สร้างหลักประกันการมีสุขภาพที่ดี และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี และ SDGs ที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน โดยนวัตกรรมที่สร้างขึ้นใหม่และต่อยอดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมแต่ประยุกต์และปรับให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

นวัตกรรมชุมชนที่พบจากการศึกษาอาทิ การสร้างชุดองค์ความรู้ใหม่บนพื้นฐานการเรียนรู้สถานการณ์ปัญหาและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทปัจจุบัน การสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มองค์กรทั้งระดับชุมชนและระดับตำบลเพื่อส่งเสริมประสบการณ์และพัฒนาศักยภาพจนนำไปสู่การสร้างกลไกการบริหารจัดการทั้งการป้องกันและแก้ปัญหาทรัพยากรและปัญหาอื่นๆ เช่น สังคม เศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิต ฯลฯ มีการสร้างหรือพัฒนากระบวนการ กติกาและข้อตกลงร่วมกันเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างยั่งยืน เนื่องจากสามารถนำไปสู่การต่อยอดการจัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับแผนระดับนโยบายของท้องถิ่นในการจัดการดูแลร่วมกันอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและศักยภาพของพื้นที่นั้นๆ เกิดผลรูปธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อชาวบ้าน

นวัตกรรมชุมชนยังเป็นการนำทุนสังคมวัฒนธรรมและศักยภาพด้านต่างๆ มาต่อยอดประเด็นการพัฒนาเพื่อยกระดับการจัดการตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากวิธีดำเนินการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการอาศัยทุนและศักยภาพที่มีอยู่ เริ่มต้นจากสร้างความเข้าใจกับกลุ่มองค์กรในพื้นที่จนนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างแนวทางการบริหารจัดการ โดยส่งเสริมให้จัดทำแผนพัฒนาฯ ในการขับเคลื่อนและขยายงานพัฒนาทั้งพัฒนาคนและพัฒนาตำบลเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดขึ้นร่วมกันผ่านกระบวนการจัดเวทีระดับต่างๆ อีกทั้งยังสามารถผลักดันให้มีการยกระดับและเชื่อมประเด็นปัญหาในระดับภูมิภาค นอกจากนี้ นวัตกรรมการพัฒนาศักยภาพและทักษะการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาเป็นเครื่องมือในการจัดการที่สามารถช่วยแก้ปัญหาและใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีส่วนร่วม นำไปสู่การจัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่ในการจัดการดูแลร่วมกัน รวมทั้งยังช่วยสร้างเครือข่ายการทำงาน ช่วยให้ชุมชนมีฐานต้นทุนความรู้และชุดข้อมูลของตัวเองเพื่อนำไปสู่การสร้างกลไกการทำงานและสร้างความร่วมมือบนพื้นฐานความเข้าใจและรับรู้ปัญหาร่วมกันกับภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษายังพบว่า นวัตกรรมร่วมของทุกกรณีศึกษาได้แก่การใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือการจัดการตนเองด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะบทบาทสำคัญได้แก่เป็นเวทีกลางหรือพื้นที่

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

สาธารณะ ที่ช่วยผลักดันและสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนบริหารจัดการรวมทั้งยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆและพัฒนาชุมชนมิติอื่นๆและยังเป็นพื้นที่กลางในการหารือเพื่อพัฒนาและยกระดับกลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดสวัสดิการ สภาฯ ยังมีบทบาทหนุนเสริมสถาบันที่สำคัญในชุมชน ได้แก่เป็นที่ปรึกษา สนับสนุนงบประมาณ เป็นฝ่ายจัดโครงการพัฒนาให้ชุมชนจัดการตนเอง พัฒนาศักยภาพบ้านให้สามารถแก้ปัญหาจากผลกระทบด้านต่างๆ สนับสนุนหน่วยงานที่มีหน้าที่แก้ปัญหาต่างๆโดยตรง รวมทั้งเชื่อมโยงภาคีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พัฒนาศักยภาพที่มีบทบาทหนุนเสริมการพัฒนาท้องถิ่นโดยส่งเสริมให้มีทักษะความชำนาญในการแก้ปัญหา

องค์ความรู้ใหม่

การแก้ปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ของกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จนอกจากมิติด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแล้วยังมีการพัฒนาและยกระดับมิติด้านเศรษฐกิจ ภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดต่างๆที่ยังคงมีอยู่ การพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เสริมสร้างการใช้ประโยชน์ให้เกิดความหลากหลาย ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นนำไปสู่การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

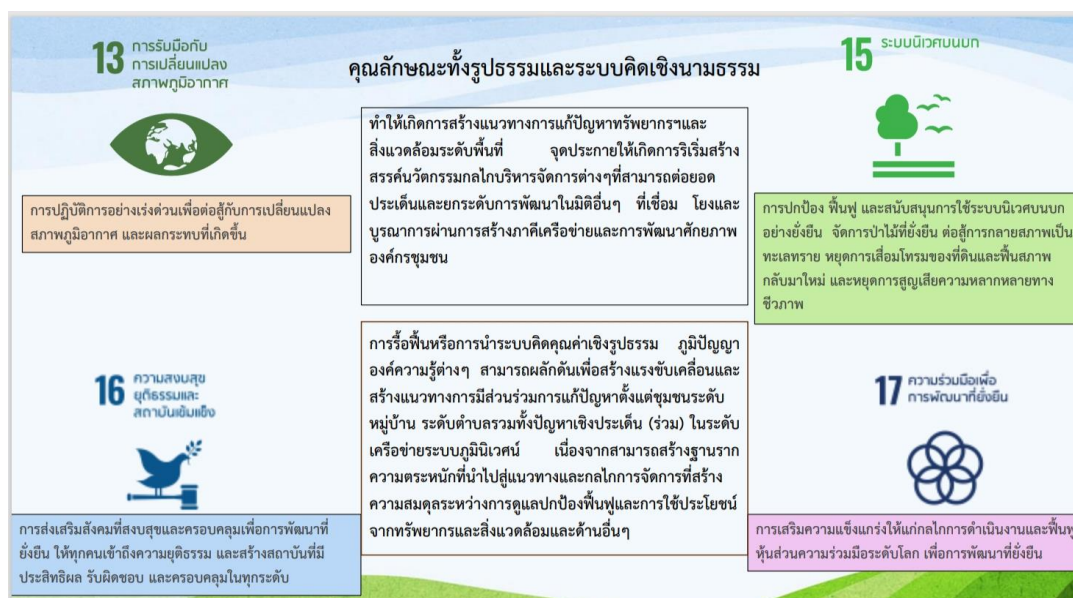

รูปภาพที่ 1 การสร้างนวัตกรรมองค์ความรู้ชุดใหม่ ในการจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบจากสถานการณ์ปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่การสร้างนวัตกรรม ซึ่งนวัตกรรมที่พื้นที่ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นมาเอง จะเป็นนวัตกรรมที่มีบทบาทและภารกิจที่เหมาะสม เนื่องจาก

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

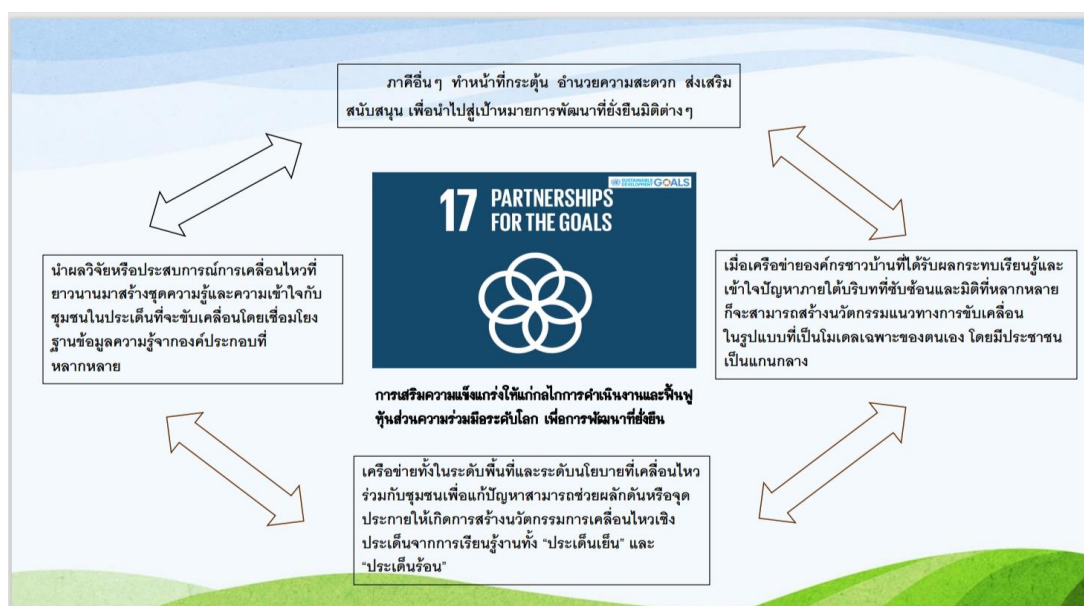
สอดคล้องและตอบโจทย์กับบริบทต่างๆของ พื้นที่ อาทิสถานการณ์ปัญหา องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ศักยภาพองค์กร การมีส่วนร่วม ฯลฯ

รูปภาพที่ 2 การใช้ระบบคิดเชิงคุณค่าสร้างนวัตกรรมชุมชนเป็นกลไกการบริหารจัดการ

คุณลักษณะทั้งรูปธรรมและระบบคิดเชิงคุณค่าที่แฝงอยู่ในคติความเชื่อ วิสัยทัศน์และหลักการต่างๆ สามารถช่วยสร้างฐานรากของความตระหนักที่นำไปสู่แนวทางการจัดการที่ปรับและเสริมสร้างความสมดุลในการดูแลปกป้องฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ระบบคิดคุณค่านามธรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อาทิ องค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ปัญหาตั้งแต่อดีต คติธรรมแนวคิดหลักคำสอน ประเพณีความเชื่อโบราณที่ผูกโยงกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่น ระบบคิดคุณค่ารูปธรรมหรือการสร้างหลักการหรือชุดความคิดขึ้นใหม่ เพื่อปลูกฝังและกระตุ้นจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาตั้งแต่ชุมชนระดับหมู่บ้านและตำบลจนถึงปัญหาระดับเครือข่ายและระดับภูมิภาค

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

รูปภาพที่ 3 เครือข่ายภาคประชาสังคมกับการสร้างนวัตกรรมแนวทางการขับเคลื่อนโมเดลเฉพาะที่เหมาะสมกับพื้นที่

นวัตกรรมการสร้างและเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายต่างๆทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ได้พัฒนาให้เป็นภาคประชาสังคมโดยบูรณาการการทำงานร่วมกันบนหลักการคือสร้างความตระหนักถึงปัญหา รวมทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมที่ประชาชนและหน่วยงานทุกภาคส่วนร่วมคิดและร่วมกันสร้างแนวทางให้เกิดการจัดการอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ SDGs ที่ 17 เนื่องจากศักยภาพของเครือข่ายภาคประชาสังคมสามารถผลักดันแผนฯให้เกิดผลทางปฏิบัติร่วมกันภายใต้กลไกความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมและยังสามารถช่วยขยายประเด็นการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องได้อีกหลายเรื่อง เครือข่ายทั้งในระดับพื้นที่และระดับนโยบายที่เคลื่อนไหวร่วมกับชุมชนเพื่อแก้ปัญหาสามารถช่วยผลักดันหรือจุดประกายให้เกิดการสร้างนวัตกรรมเคลื่อนไหวเชิงประเด็นจากการเรียนรู้ และนำผลวิจัยหรือประสบการณ์การเคลื่อนไหวที่ยาวนานมาสร้างชุดความรู้และความเข้าใจกับชุมชนในพื้นที่ที่จะขับเคลื่อนโดยเชื่อมโยงฐานข้อมูลความรู้จากองค์ประกอบที่หลากหลาย และเมื่อเครือข่ายองค์กรชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเรียนรู้และเข้าใจปัญหาภายใต้บริบทที่ซับซ้อนและมีมิติที่หลากหลาย ก็จะสามารถสร้างนวัตกรรมแนวทางการขับเคลื่อนในรูปแบบโมเดลเฉพาะที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตน โดยมีประชาชนเป็นแกนกลาง และภาคีอื่นๆ ทำหน้าที่กระตุ้น อำนวยความสะดวก ส่งเสริมสนับสนุน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่างๆ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สถานการณ์และแนวทางแก้ปัญหาต่างๆตามปรากฏการณ์ของพื้นที่ก่อให้เกิดพัฒนาการการคิดค้นนวัตกรรมชุมชนและเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดกลไกขับเคลื่อนเพื่อแก้วิกฤติปัญหา จากข้อมูลพบว่าทุกกรณีศึกษา สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบสร้างภารกิจและบทบาทให้กับกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในพื้นที่เพื่อตั้งรับ เตรียมพร้อมรับมือและรับผิดชอบกับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทุกขณะ หลายองค์กรชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพ ออกแบบกลไกและกระบวนการทำงานของตนเองรวมทั้งสร้างโอกาสการเรียนรู้ ส่งเสริมพัฒนาทักษะชาวบ้านและสามารถประสานความร่วมมือหน่วยงานภาคีภายนอกให้เข้ามาสนับสนุนกระบวนการขับเคลื่อนประเด็นงานต่างๆในพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดของ Smith (2006) ที่จำแนกประเภทของนวัตกรรมใน 4 ลักษณะ ได้แก่การจำแนกตามเป้าหมาย (The Target of Innovation) การจำแนกตามระดับของการเปลี่ยนแปลง (The Degree of Change) การจำแนกตามขอบเขตของผลกระทบ (The Area of Impact) จำแนกตามกระบวนการที่ทำให้เกิดนวัตกรรม (Process of Innovation) โดยการจำแนกตามระดับของการเปลี่ยนแปลง (The Degree of Change) แบ่งเป็น นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) เป็นนวัตกรรมที่ออกแบบและใช้แนวคิดใหม่ทั้งหมดในการพัฒนานวัตกรรม เกิดเป็นต้นแบบใหม่ รวมถึงแนวคิดการออกแบบ และรายละเอียดของโครงสร้าง และองค์ประกอบของนวัตกรรมนั้น ส่วนนวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation) มีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในความเชี่ยวชาญขององค์กร ด้านเทคโนโลยีแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นทีละน้อย โดยพัฒนาจากพื้นฐานแนวคิดหรือกระบวนการที่มีอยู่เดิมขององค์กร และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการจัดการปัญหาการขาดแคลนน้ำ เพื่อการเกษตร ในฤดูแล้ง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทุ่งฮ้าง และบ้านแม่จอกฟ้า จังหวัดลำปาง พบว่าจากการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ของพื้นที่ และนำองค์ความรู้ที่ได้ไปจัดการสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องต่อการดำรงชีวิต โดยความสามารถของชุมชนในการดัดแปลงธรรมชาติและภูมิทัศน์ให้เหมาะสมในพื้นที่ป่าต้นน้ำ (Thartrak, Lawpradit and Tapyotin, 2020)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ระบบคิดเชิงคุณค่า ทั้งรูปธรรม/คุณค่าด้านนามธรรมนำไปสู่การสร้างและใช้นวัตกรรมชุมชนเพื่อสร้างกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากระบบคิดเชิงคุณค่าสามารถช่วยสร้างฐานรากของความตระหนักที่นำไปสู่แนวทางการจัดการที่ปรับและเสริมสร้างความสมดุลในการดูแลปกป้องฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งระบบคิดเชิงนามธรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อาทิองค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ปัญหาดั้งแต่อดีต คติธรรมแนวคิดหลักคำสอน ประเพณีความเชื่อโบราณที่ผูกโยงกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นรวมทั้งระบบคิดคุณค่ารูปธรรมหรือการสร้างหลักการขึ้นใหม่เพื่อปลูกฝังและกระตุ้นจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาตั้งแต่ชุมชนระดับหมู่บ้านและตำบลจนถึงปัญหาระดับเครือข่ายจนถึงระดับภูมิภาค ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Mouleet, Martineli, Swyrgedow, and Gonzalez (2005) กล่าวถึงคุณค่าของนวัตกรรมสังคมอย่างน้อย 3 ด้าน ได้แก่ (1) มีคุณค่าเพราะ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

สนองตอบความจำเป็นของมนุษย์ที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองหรือไม่ได้รับอีกต่อไปแล้วแต่ยังต้องการอยู่ (2) มีคุณค่าเพราะไปเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมไปในทางที่ดีขึ้นและ (3) มีคุณค่าเพราะไปเพิ่มขีดความสามารถเชิงสังคมและการเมืองรวมทั้งเพิ่มระดับการเข้าถึงทรัพยากร และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองโก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่าภูมิปัญญาด้านประเพณีท้องถิ่น ชุมชนบ้านหนองโก มีประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อที่เชื่อมโยงระหว่างความคิดกับพฤติกรรม นามธรรมสู่รูปธรรมกับโลกและชีวิต บนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวกับระบบการผลิตความเชื่อเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์และการพึ่งพาใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรของชาวบ้าน ยังมีความเชื่อเรื่องผีทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าความเชื่อเกี่ยวกับผีนั้นสามารถตอบสนองความต้องการของคนได้รวดเร็วกว่าคำสอนทางพุทธศาสนา แต่มีได้หมาย ความว่าพุทธศาสนาตอบสนองความต้องการของชุมชนไม่ได้ (Patsin, 2017)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า นวัตกรรมชุมชนการจัดการปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น สามารถยกระดับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ SDGs ที่ 1 การยุติความยากจนทุกรูปแบบ มิติด้านเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับอาชีพและวิถีทำมาหากินเพื่อสร้างรายได้ โดยสร้างความเชื่อมโยงให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติด้านทรัพยากรกับมิติด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เสริมสร้างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้มีความหลากหลายทั้งทางตรงและทางอ้อมช่วยให้เกิดการใช้และการจัดการทรัพยากร อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ก่อให้เกิดแนวทางการสร้างอาชีพและรายได้ทั้งในระดับองค์กรและชุมชน ซึ่งนำไปสู่ SDGs ที่ 2 การยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร SDGs ที่ 3 สร้างหลักประกันการมีสุขภาพที่ดี และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี และSDGs ที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน โดยนวัตกรรมที่สร้างขึ้นใหม่และต่อยอดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมแต่ประยุกต์และปรับให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดของ Buasukkasem, et al. (2022) ได้สรุปข้อมูลการศึกษาวิธีการสร้างนวัตกรรมสังคมในภาคส่วนต่าง ๆ ทั่วโลก พบว่ากระบวนการสร้างนวัตกรรมสังคมเริ่มจาก (1) การวินิจฉัยการออกแบบและการพัฒนานวัตกรรมสังคม ขั้นตอนนี้เกิดกิจกรรมหลายอย่าง ได้แก่ การเกิดแรงบันดาลใจ การระบุและวินิจฉัยปัญหาการเงินจนการถึงวิธีแก้ปัญหาหลาย ๆ วิธี แล้วจึงนำไปปฏิบัติอย่างลองผิดลองถูก ขึ้นต่อมา (2) การทำให้นวัตกรรมสังคมที่สร้างขึ้นนั้นดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ขั้นที่ (3) การขยายผลและแพร่กระจายนวัตกรรมสังคม ขั้นสุดท้าย (4) การสร้างนวัตกรรมสังคมที่เป็นระบบเพื่อลดทอนอุปสรรคในการรับนวัตกรรมสังคมของคนในวงกว้างโดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขเชิงสังคมบางอย่าง เช่น รูปแบบของสถาบันและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น และยังชี้ด้วยว่ากระบวนการสร้างนวัตกรรมสังคมนี้ไม่ได้ดำเนินเป็นเส้นตรงเสมอไป ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้อาจจะวนย้อน กลับได้ และสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมชุมชน 30 พื้นที่ พบว่า นวัตกรรมของทุกพื้นที่มีโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่ดีในลักษณะคล้ายกัน กล่าวคือกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาไป ส่วนนวัตกรรมไม่โดยตรงก็โดยอ้อม กองทุนสวัสดิการชุมชนทำหน้าที่ในการรวมกลุ่มของชุมชน ดึงคนในชุมชนเข้ามาร่วมกันจากความขาดแคลนด้านต่างๆ ที่เป็น

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

จุดเริ่มต้นและพัฒนาไปสู่การจัดการปัญหาตามบริบทของพื้นที่ (Office of Knowledge Development and Organizational Communications, 2020)

อีกทั้งนวัตกรรมชุมชนที่เกิดขึ้นมีความหลากหลายทั้งมิติ ประเด็น รูปแบบ แนวทาง กลไก การสร้าง กลุ่มองค์กร การสร้างงานวิจัย (ไต่บ้าน) เป็นต้น การนำทุนสังคมวัฒนธรรมและศักยภาพด้านต่างๆ มาต่อยอด ประเด็นการพัฒนาเพื่อยกระดับการจัดการตนเองสามารถริเริ่มให้เกิดนวัตกรรมชุมชน ที่นำไปสู่ SDGs ที่ 13 การปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และผลกระทบที่เกิดขึ้น SDGs ที่ 15 การปกป้อง พื้่นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้ที่ยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพ เป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลาย ทางชีวภาพ SDGs ที่ 16 การส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึง ความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบและครอบคลุมในทุกระดับและหุ้นส่วนการพัฒนา มิติต่างๆ SDGs ที่ 17 ที่เสริมความแข็งแกร่งให้แก่กลไกการดำเนินงานและพื้่นฟูหุ้นส่วนความร่วมมือ เพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากวิธีดำเนินการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการอาศัยทุนและศักยภาพที่มี อยู่ เริ่มต้นจากสร้างความเข้าใจกับกลุ่มองค์กรในพื้นที่จนนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างแนวทางบริหาร จัดการ โดยส่งเสริมให้จัดทำแผนพัฒนา ในการขับเคลื่อนและขยายงานพัฒนาทั้งพัฒนาคนและพัฒนาตำบล เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดขึ้นร่วมกันผ่านกระบวนการจัดเวทีระดับต่างๆ

นอกจากนี้ทั้ง 6 กรณีศึกษาในพื้นที่ทั้ง 5 ภาคสะท้อนถึงความสำคัญของสภาองค์กรชุมชนและ บทบาทภารกิจที่หลากหลายตั้งแต่เริ่มจัดตั้งสภาและพัฒนาการบทบาทและภารกิจ ศักยภาพที่สามารถเรียนรู้ ประเด็นปัญหาในพื้นที่ บทบาทสำคัญของสภาฯ เกือบทุกกรณีศึกษาคือเป็นเวทีกลางที่นำไปสู่การสร้างการมี ส่วนร่วมในระดับต่างๆ จนถึงยกระดับการจัดการปัญหาขึ้นเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของชาวบ้านในพื้นที่ และประเด็นที่เป็นส่วนรวมผ่านการระดมการมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนาตำบลเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้าน ต่างๆ ซึ่งเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชน และเชื่อมโยงการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่างๆ ที่ เกี่ยวข้อง รวมทั้งเป็นผู้ริเริ่มและสร้างเครือข่ายการประสานความร่วมมือกับทุกภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องประเด็น สถานการณ์ ให้เข้ามาช่วยส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการและกลไกการทำงานในพื้นที่

สรุป

จากการวิจัยพบว่าพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 6 กรณีศึกษา สถานการณ์และแนวทางแก้ปัญหาต่างๆก่อให้เกิด พัฒนาการการคิดค้นนวัตกรรมชุมชน โดยเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดกลไกขับเคลื่อนเพื่อแก้วิกฤติปัญหา ระบบคิด เชิงคุณค่า ทั้งรูปธรรม/คุณค่าด้านนามธรรม สามารถนำไปสู่การสร้างและใช้นวัตกรรมชุมชนเพื่อสร้างกลไก การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และนวัตกรรมชุมชนการจัดการปัญหาทรัพยากรและสิ่ง แวดล้อมที่เกิดขึ้นสามารถยกระดับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ SDGs ที่ 1 การยุติความยากจนทุกรูปแบบ มิติด้านเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับอาชีพและวิถีทำมาหากินเพื่อสร้าง รายได้ โดยสร้างความเชื่อมโยงให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติด้านทรัพยากรกับมิติด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

เสริมสร้างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรฯ ให้มีความหลากหลายทั้งทางตรงและทางอ้อมช่วยให้เกิดการใช้และจัดการทรัพยากรฯ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ก่อให้เกิดแนวทางการสร้างอาชีพและรายได้ทั้งในระดับองค์กรและชุมชน ซึ่งนำไปสู่ SDGs ที่ 2 SDGs ที่ 3 และ SDGs ที่ 12 โดยนวัตกรรมที่สร้างขึ้นใหม่และต่อยอดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมแต่ประยุกต์และปรับให้เข้ากับสถานการณ์ปัญหาที่วิกฤติเพิ่มขึ้นและนำไปสู่การจัดการปัญหาทรัพยากรฯ และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มที่จะนำไปสู่เป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กลุ่ม Planet หรือกลุ่มด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม SDGs ที่ 13 15 16 และ 17 ซึ่งจะเกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้นถ้าสามารถสร้างความเชื่อมโยงให้เกิดความสมดุลระหว่าง มิติด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับมิติด้านเศรษฐกิจและสังคม (SDGs ที่ 1, 2, 3 และ 12) อีกทั้งประสบการณ์และการเรียนรู้จากการแก้ปัญหาสามารถก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการป่าชุมชน ทรัพยากรฯ และสิ่งแวดล้อมกับมิติเศรษฐกิจภายใต้บริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง สะท้อนถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน กลุ่ม People Prosperity และ Planet ที่สอดคล้องกับองค์ประกอบหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ มิติด้าน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาควรคำนึงทั้ง 3 ด้านนี้พร้อม ๆ กัน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ Partnership หรือกลุ่มหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา (เป้าหมายที่ 17) ด้วยการสร้างความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาอย่างเป็นปึกแผ่นและเข้มแข็ง โดยส่งเสริมให้ภาคประชาสังคม และประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สถานการณ์และแนวทางแก้ปัญหาต่างๆตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ก่อให้เกิดพัฒนาการการคิดค้นนวัตกรรมชุมชนและเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดกลไกขับเคลื่อนเพื่อแก้วิกฤติปัญหา ทุกกรณีศึกษาพบว่าสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบสร้างภารกิจและบทบาทให้กับกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในพื้นที่เพื่อตั้งรับ เตรียมพร้อมรับมือและรับมือกับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทุกขณะ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ โดย

องค์กรพี่เลี้ยง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและสถาบันวิชาการ

- ส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มองค์กรชุมชนระดับต่างๆ ที่มีบทบาทในการสร้างกลไกบริหารจัดการทั้งป้องกันและแก้ปัญหาทรัพยากรฯและสิ่งแวดล้อมและมิติอื่นๆ ให้มีทักษะและศักยภาพการบริหารจัดการด้านต่างๆเพิ่มขึ้นอาทิการนำเทคโนโลยีและทักษะที่ทันสมัยมาใช้ เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยการจัดการด้านทรัพยากรฯและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ

- กระตุ้นและส่งเสริมให้ชุมชนสร้างชุดข้อมูลจากการวิจัยแนวไต่บ้าน และหรือจากการจัดการความรู้เพื่อให้ได้ข้อมูลชุดนวัตกรรมความรู้ใหม่ที่เป็นข้อเท็จจริงจากสถานการณ์ที่เป็นปัจจุบัน โดยเฉพาะประเด็น

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนที่มีแนวโน้มได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมอย่างวิกฤติที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆตามมาในอนาคต

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ระบบคิดเชิงคุณค่า ทั้งรูปธรรม/คุณค่าด้านนามธรรม นำไปสู่การสร้างและใช้นวัตกรรมชุมชนเพื่อสร้างกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก ระบบคิดเชิงคุณค่าสามารถช่วยสร้างฐานรากของความตระหนักที่นำไปสู่แนวทางการจัดการที่ปรับและเสริมสร้างความสมดุลในการดูแลปกป้องฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ โดย

แกนนำชุมชนและสภาองค์กรชุมชน

- ส่งเสริมและกระตุ้นให้ฟื้นฟูและนำระบบคิดเชิงคุณค่า รวมทั้งองค์ความรู้ และทุนทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นในมิติต่างๆ ทั้งภูมิปัญญา ศิลปะหัตถกรรม กลุ่มองค์กร วิสาหกิจชุมชน ผู้รู้และปราชญ์ชาวบ้าน ทุนทรัพยากร ฯลฯ มาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนานวัตกรรม รวมทั้งสร้างการเรียนรู้ ใช้ชุดข้อมูลเป็นเครื่องมือ โดยหน่วยงานท้องถิ่นและท้องที่ องค์กรชุมชน ประสานการทำงานร่วมกัน ใช้ชุมชนเป็นฐาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า นวัตกรรมชุมชนการจัดการปัญหาทรัพยากรฯ และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น สามารถยกระดับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และยังสะท้อนถึงความสำคัญของสภาองค์กรชุมชนและบทบาทภารกิจและศักยภาพที่หลากหลายตั้งแต่เริ่มจัดตั้งและพัฒนาบทบาทและภารกิจ พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ประเด็นปัญหาในพื้นที่ บทบาทสำคัญของสภาฯ คือเป็นเวทีกลางที่นำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมระดับต่างๆ จนถึงยกระดับการจัดการปัญหาขึ้นเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวบ้านในพื้นที่และระดมข้อเสนอเพื่อแก้ปัญหาสถานการณ์ร่วม รวมทั้งริเริ่มและสร้างเครือข่ายการประสานความร่วมมือกับทุกภาคีเครือข่ายเชิงประเด็นสถานการณ์ ให้ช่วยส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการและกลไกการทำงานในพื้นที่ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ โดย

ภาคประชาสังคมในพื้นที่ (อาทิวัด โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน ผู้รู้ของชุมชน บริษัท ห้างร้าน ฯลฯ)

- กระตุ้นให้เกิดการสร้างภาคีเครือข่ายที่นำไปสู่การพัฒนาเป็นภาคประชาสังคมทุกระดับในพื้นที่ เพื่อเอื้อให้เกิดการสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรฯและสิ่งแวดล้อม เริ่มต้นด้วยการให้ความรู้สร้างความเข้าใจแนวทางการจัดการร่วมกัน รวมทั้งสนับสนุนกลไกการจัดการเพื่อเสริมสร้างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้มีความหลากหลายทั้งทางตรงและทางอ้อม เอื้อให้เกิดวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน โดยนำฐานต้นทุนเดิมมาสร้างระบบการดูแลจัดการตนเอง เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรฯและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

หน่วยงานพี่เลี้ยง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและสถาบันวิชาการ

- ผลักดันให้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีกลางสาธารณะสร้างแนวทางขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ โดยใช้ทุนวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ กลุ่มอาชีพ ทรัพยากรในพื้นที่ ฯลฯ เชื่อมโยงกับหน่วยงานพัฒนาชุมชนระดับอำเภอและหน่วยงานอื่นๆ นำประเด็นมาปรึกษาหารือผ่านเวทีประชุมสภาฯ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

- พัฒนาให้เครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยกระตุ้นให้เกิดกลไกการจัดเวทีระดมความคิดเห็น การกิจและแนวทางการทำงานเพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาที่ยั่งยืนโดยครอบคลุมทั้งการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการแก้ไขปัญหาปากท้องรวมทั้งคุณภาพชีวิตมิติอื่นๆ อาทิ สังคมและวัฒนธรรม สวัสดิการ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น โดยกำหนดเป้าหมายร่วมกันทั้งการพัฒนาคนและพัฒนาพื้นที่เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามปัญหาและความต้องการ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1. ศึกษานวัตกรรมเชิงพื้นที่ของชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเด็นที่แตกต่างออกไป เช่น ด้านสวัสดิการ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

2.2 ศึกษานวัตกรรมเชิงพื้นที่เพื่อหาแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ในการเตรียมรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสภาวะโลกรวน

References

- Buasukkasem, S. et al. (2022). *Developing a strong community that is self-reliant and adaptable to changes through integrated operations*. Bangkok: Community Organizations Development Institute.
- Office of Knowledge Development and Organizational Communications. (2020). *Community Innovation, Northern Region* (pp. 84-95, 152-157). Bangkok: Northern Office in collaboration with Community Innovation Development, Community Organizations Development Institute.
- Office of Knowledge Development and Organizational Communications. (2020). *Community Innovation Space, Central and Western Region* (pp. 6-16, 93-98). Bangkok: Central and Western Office in collaboration with Community Innovation Development, Community Organizations Development Institute.
- Office of Knowledge Development and Organizational Communications.(2020). *Community Innovation , Southern Region* (pp. 109-112). Bangkok: Southern Office in collaboration with Community Innovation Development, Community Organizations Development Institute.
- Office of Knowledge Development and Organizational Communications. (2020). *Community Innovation, Local Community Self-Management* (pp. 130-139). Bangkok: Community Innovation Development, Community Organizations Development Institute.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2567)

- Kongpan, S (2020). *12 Years of the Community Organization Council, Moving Forward with Quality of Life Development*. Bangkok: Community Organization Council Coordination Office, Community Organizations Development Institute.
- Mesub, J. (2020). *Thailand's SDG Roadmap*. Retrieved February 23, 2022, from file: ///C:/Users/Dell/ Documents/Research%20%2064/Related%20documents/ Sustainable%20Development%20for%20Thailand%20.pdf.
- Moulaert, F., Martinelli, F., Swyngedouw, E., & Gonzales, S. (2005). Towards Alternative Model(s) of Local Innovation. *Urban Studies*, 42(11), 1969-1990.
- Smith, D. (2006). *Exploring Innovation*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Thartrak, D., Lawpradit, W., & Tapyotin, W. (2020). Managing Water Shortages for Agriculture During a Dry Season by Community Participation in Ban Thung Hang and Ban Mae Jok Fah, Lampang Province. *Area Based Development Research Journal*, 12(6), 401-415.
- Patsin, T. (2017). A Management of Environmental with Local Wisdoms: The Case study Ban Nonggoa Kosumphisal District, Mahasarakham Province. *Chophayom Journal*, 28(1), 194.
- United Nations Thailand. (2015). *15 Life on Land*. Retrieved February 23, 2022, from <https://www.un.or.th/globalgoals/th/global-goals/life-on-land/>